

TIASSAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 5, Sayı: 16, Mart 2018, s. 86-105

Doç. Dr. Elmas ŞAHİN

Çağ Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, elmassahin@cag.edu.tr

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE KADIN SÜRELİ YAYINLARINA KARŞILAŞTIRMALI BİR YAKLAŞIM¹

Özet

Tanzimat ile birlikte batıya yüzünü dönen Osmanlı aydınlarının ilk ilgi alanı gazeteciliktir. Tüm uluslar için basın yayın organları insanların seslerini duyurmada en etkili araçlardan biri olmuştur. İlk etapta bireyi aydınlatmak, bilgilendirmek, görüş ve düşünceleri ortaya koymak için çıkan süreli yayınlar zamanla belli zümreleri hedef alarak çeşitlenip sınıflara ayrılmıştır. Başlarda erkeklerin tekelinde olan yayınlar, giderek kadın okurlara da hitap edince, kadınlara mahsus gazete ve dergiler de gün ışığına çıkmaya başlar. Önceleri belli bir gazetenin günlük, haftalık ya da aylık yayını olarak çıkan kadın dergileri zamanla bağımsız olarak yayımlanınca kadınlar da böylece yazın dünyasında yerini aldı.

Bu çalışmada 1868 yılında çıkan *Terakki* gazetesinin haftalık yayın organı *Terakki-i Muhadderat*'tan 21. yüzyıla değin kadınlar için çıkarılan dergilerin içerikleri incelenerek, kadın dergilerinin ortaya çıkış sebepleri, Tanzimat'tan günümüze kadar geçirdikleri evreler, ele alınan konular; dünya kadın hareketleri ve feminist hareketlerin dergilerin çıkmasında ve kadınlık deneyiminin oluşumundaki etkileri ve gelinen son nokta feminist eleştiri ışığında karşılaştırmalı bir yaklaşımla incelenmektedir.

Geçmişten günümüze kadın dergilerinin türleri ve tarihsel gelişimleri incelendiğinde; gerek Avrupa ve Amerika'da gerekse de Türkiye'de evlilik, cinsellik, aile, anne, aşk, çocuk bakımı, eğitim, boşanma, ev işi, yemek, kişisel sağlık, güzellik ve moda konularıyla ilgili makalelerin; kişisel gelişim, kadının siyasi ve toplumsal farkında-

¹ Bu makale yazarın Leylâ Erbil'in Eserlerine Feminist Bir Yaklaşım (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2009) adlı doktora tezinden üretilmiştir

lığı, kadın özgürlük hareketleri ve feminist hareketlerden daha fazla olduğu sonucuna ulaşmaktayız. Bu bağlamda, burada, kadın okurlar için yayımlanan süreli yayınlar ve dergiler artı ve eksi yönleriyle tartışılıp değerlendirilmektedir.

Anahtar Sözcükler: kadın dergileri, süreli yayınlar, kadın hareketleri ve feminizm, kadınlık meseleleri

A COMPARATIVE APPROACH TO WOMEN'S PERIODICALS FROM THE PAST TO THE PRESENT DAY

Abstract

Together with the Tanzimat (Reformation) the first area of interest of Ottoman intellectuals returned to the west is journalism. The press and media have been the most effective tools in communicating of people to each other for all nations. Initially, the periodicals printed in order to enlighten individual, to inform, to put forward the views and thoughts have been divided into varied classes significantly over time, addressing certain groups. At first, publications which had been in men's control when appealing increasingly to women readers in some issues, newspapers and magazines for women also began to emerge. At the beginning, women's magazines appearing as daily, weekly, or monthly publications of a certain newspaper independently published gradually and women have taken place in the world of letters.

In this study, from the *Terakki-i Muhadderat* (Progress of Women), weekly magazine of the newspaper *Terakki* (Progress) in 1868 up to 21st century, by observing the contents of the journals issued for women, reasons of the emergence of women's magazines, their phases from Tanzimat to the present day, the topics in magazines; effects of women's movements and feminisms around the world in printing of magazines in the formation of the female experience and last point are examined with a comparative approach in the light of feminist criticism.

We also examine here the types and historical development of women magazines in both Europe, America and Turkey from past to present and find there are the articles related to themes of marriage, sexuality, family, mother, love, child care, education, divorce, homemaker, cooking, personal health, beauty and fashion more than personal development, political and social awareness, women suffrage's movements and feminist movements. In this respect, here the periodicals and magazines published for female readers are discussed and evaluated in a detail way in minus and plus directions.

Keywords: women's magazines, periodicals, women's movements and feminism, female issues

GİRİŞ

Tanzimat ile birlikte Türk kadını da; batılı kadınlar gibi eşitlik ve özgürlük mücadeleleri içine girince yaşadıkları durumdan memnun kalmayarak, "eski ve yeni kadın"ı mercek altına almaya başlar ve doğal olarak yazın hayatına kadın dergilerinin girmesi kaçınılmaz olur.

Dönemin gazetelerinde ve kadın dergilerinde, Osmanlı kadınlarının Batı'daki kadın hareketi hakkında bilgi sahibi olduğunu da görüyoruz. Fransa'da kadın hakları ve İngiltere'de Süfrajat hareketi hakkında gazetelerde, özellikle kadın dergilerinde haberler ve yorumlar yayınlanıyordu. Erkek yazarlar, genellikle, Süfrajatler ve kadınların politikleşmesi ve aktivizasyonu konusunda alaycı bir tonla yazılar kaleme alırken, Osmanlı kadınları, yavaş ilerlemeden ve reformdan yana, tevazu ve Müslüman ahlâklarına gölge düşürmeyecek ihtiyatlı bir tutumu benimsiyorlardı." (Durakbaşı, 2007, s. 102-103)

Modernleşme çabaları da diyebileceğimiz Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar kadınlar dolaylı veya dolaysız olarak yeniliklerin içerisinde olur. Diğer devletlerde olduğu gibi Osmanlı'da da gazete ve dergiler şüphesiz kadınların sesini duyurdukları önemli araçlardan birisidir. Batıyı gören Türk aydın ve yazarları Osmanlı'nın pasivize edilmiş kadını, geçmişin güçlü Türk kadınına yeniden döndürmek ve batılı kadınlarla eşit seviyesine çıkarmak için kadınlar ile ilgili yazılar kaleme almaya başlarlar. Kadınlara yönelik yayın yapan yahut da kadınları konu alan dergi, mecmua, gazete ve broşürlerde kadın eğitimi, kadınların sorunları, kadınların hak ve özgürlükleri, kadının erkeğin dünyasındaki yeri gibi meseleler artık basın dünyasında yerini alınca; gerek sosyal gerekse siyasi ve kültürel açıdan yoksun bırakılmış, bir bakıma Germaine Greer'in deyişiyle "iğdiş edilmiş" kadın imgesi Osmanlı kadını için de geçerli olur ve Osmanlı/ Türk kadının toplumdaki ve ailedeki konumu tartışmalara açılır. Sadece geçmişteki değil, kadın cinsinin günümüz dünyasındaki durumuna bakıldığında da, kadınların hâlâ cinsel obje olarak görüldüğü, yatak odası, mutfak ve çocuk bakımı üçlemi içerisinde özel yaşam içine itildiği görülmektedir. Öyle ki "kadın dergileri artık yetişkinler için yazılıyor, ve sadece evlilik öncesi cinsiyet, kontrasepsiyon ve kürtaj meselelerini değil, cinsel hastalık, enest, cinsel sapıklık ve daha şaşırtıcı düşük ve yüksek mali durumlar, siyaset, hayvan hakları ve tüketici haklarını koruma konularını tartışıyorlar" (Greer, 2012, s. 10) diyen Greer'e hak vermemek imkansız gibi.

Zira bugün de eskisi kadar olmasa da kadının ezilmişliği az çok gözler önündeyken özellikle moda, güzellik, astroloji gibi konulara dergi sayfalarında ağırlık verilmesi ilginçtir. Bir yanda tüm dünyada ezilen taraf olarak kadının durumu çeşitli platformlarda açıkça tartışma konusu olurken dünyanın bir ucundan ötekine kadın meselesinin yayılmaması kaçınılmazken, diğer yandan medya ve basın organlarının kadını görmezden gelmesi de bir o kadar düşündürücüdür. Şüphesiz, kadın hareketleri ve feminist başkaldırıları sayesinde kadınlar, erkeğe ait görülen bir dünyada haklarının farkına varıp bunda da kitlesel bağlamda başarıya ulaşırsalar da, medyanın ellerinde cinsel obje olmaktan da kurtulamazlar. Yine de Osmanlı aydınlarının Batıyı yakından takip edip Batıda cereyan eden süfrajat ve feminist çıkışlardan haberdar olmaları elbette ki kadın dergilerinin yolunu açması açısından ilk etapta önemlidir. Öyle ki dönemin gazete, dergi ve süreli yayınlarında tartışma zeminleri hazırlanmış, durum analizleri yapılabilmektedir. Osmanlı kadını kadınların dünya çapında ayaklandığını, hak arayışlarına yöneldiğini izlemekle kalmaz, ılımlı yaklaşımlarla kendi taleplerini gündeme getirmeye de çalışırlar.

TİDSAD

Osmanlıdaki yayın organlarının tarihsel gelişimine bakıldığında batıyı yakından görüp tanıma şansı bulan Tanzimat aydınları ve yazarlarının gazetecilik ve edebiyat alanındaki olumlu çabaları dikkate değerdir. Batı ile olan etkileşimler, edebiyat ve gazeteciliğin iç içe gelişim gösterdiği bir ortama zemin hazırlayarak, ilk özel gazete olan *Tercüman-ı Ahval* (1860)'in doğmasını sağlar. Ağâh Efendi'nin öncülüğünde çıkan *Tercüman-ı Ahval*'in yazı kadrosunda dönemin önemli isimlerinden Şinasi, Namık Kemal, Ahmet Vefik Paşa gibi güçlü kalemler; fikir ve edebiyat alanında yazdıkları makale, eleştiri ve kurgu eserleriyle ilk bağımsız gazetenin oluşumunda öncülük ederler.

İlk özel gazetenin ardından iki yıl sonra gerçek anlamda ilk dergi diyebileceğimiz ilim ve fen dergisi *Mecmua-ı Fünun* da 1862'de Münif Paşa'nın öncülüğünde aylık olarak yayın hayatına başlar. Aynı dönemlerde gazete ve dergiler başa baş gelişim gösterir. *Mir'at* (1862), *Ayine-i Vatan* (1867), *Mecmua-i Ebüzziya* (1880), *Servet-i Fünun* (1891) ve *Malumat* (1894) gibi dergiler sırasıyla basın ve edebiyat dünyasında yerlerini alırlar.

Dünya kadınlarının dergicilik hayatına bakıldığında, kadınlara hitap eden ilk derginin 17. Yüzyılın sonlarında Avrupa'da İngiltere'de ortaya çıktığı görülür. Yapılan araştırmalara göre "İlk kadın dergisi, *Ladies' Mercury*" (Braithwaite, 1995, s. 10) (Olsen, 1994, s. 88) 1693 yılında Londra'da yayın hayatına başlar. Yaklaşık bir asır sonra da Amerika'da benzer dergiler okurla buluşur. "Boston'da yayınlanan *The Gentleman and Lady's Town and Country Magazine* (1784-85) kadın okura hitap eden ilk Amerikan dergisiydi." (Branson, 2001, s. 24-25), diğer yandan "İngilizlerin *Lady's Magazine* (1770)"ini model olarak alan *Repository of Entertaining Knowledge* alt başlığıyla ile yayınlanan *The Lady's Magazine* (1792) ise Philadelphia'da yayınlanan ilk Amerikan kadın dergisiydi." (Mott, 1966, s. 65-66), Türk kadınının, ilk Türk kadın dergisi ile tanışması ise çok daha sonraları *Ladies' Mercury*'den 176 yıl sonra *Terakki* (1868, dış kapakta *Terakki*, iç kapakta *Terakki-i Muhadderat* olarak geçer) gazetesinin haftalık yayın organı olarak kırk sekiz sayı çıkan *Terakki-i Muhadderat* (1869) ile başlar. Ancak Osmanlı İmparatorluğu'nda çıkan ilk kadın dergisi bu değildir. Aslında Osmanlı kadınının bir kadın dergisiyle tanışması aylık olarak yayımlanan ve otuz dört sayı çıkan, kız çocuklarının eğitimi üzerine odaklı olan Rum kadın dergisi *Kypseli* (Petek, 1845) ile olur. Böylece Osmanlı döneminin kadınlara yönelik ilk süreli yayınına hayata geçiren *Kypseli*'den sonra Ermeni kadın dergisi olarak yedi sayı çıkan *Gitar* (1862) kadın okurun karşısına çıkar ve onu takiben de *Terakki* gazetesi, ilk Türk kadın dergisi *Terakki-i Muhadderat*'ı haftada bir Pazar günleri kadın okuyucularıyla buluşturarak, Osmanlı Türk kadınının sesi olur, devamı da gelir. Cumhuriyet'e kadar kırka yakın kadın dergisi yayın hayatına başlar.

Meşrutiyet döneminden Cumhuriyet'e kadar yayınlanan dergilerin künyeleri, İstanbul Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı bibliyografya oluşturma komisyonunca (1993) hazırlanan bir proje ile tespit edilerek; 1869 - 1927 yılları arasında yayınlanan otuz sekiz kadın dergisinin tarihçeleri ve içerikleri hakkında bibliyografik bir çalışma yapılır. 1928-1996 yılları arasında kapsayan Cumhuriyet dönemi kadın dergilerinin bibliyografyasını ise *Hanımlar Aliminden Roza'ya* (1998) başlıklı çalışmasıyla Aslı Davaz-Mardin yapar ve yeni harflerle basılmış olan 195 derginin künye, koleksiyon kayıtları ile çıkış yazılarına bu bibliyografik çalışmada yer verir.

Kadınların eğitim, siyasi ve toplumsal hakları ve çok eşlilik konusunda toplumu ve kadınları bilgilendiren Tanzimat'ın ilk kadın dergisi *Terakki-i Muhadderat*; Adile Belkis, Safiye, Mer-yem, Kâmile, Sıdika, Hayriye, Nuriye, Hamide ve Ülker gibi isimlerini gizleyen ya da takma isimlerle imzalanmış yazarların yazılarını yayımlar. Kırk sekiz sayı çıkan dergi sadece kadınların çalışma ve eğitim hakları üzerinde duran makalelere değil, aynı zamanda "kimliklerini açıkça belirtmese de kadın mektuplarına *da* yer verir." (Çakır, 1996, s. 23)

Terakki'den beş yıl sonra da 1. Meşrutiyetin ilanı öncesi aile ilişkileri ve çocuk bakımı gibi aile meselelerine ağırlık veren *Ayine* (1875) ve ardından *Vakit* (Mürebbi-i Muhadderat, 1875), *Aile* (1879), *Hanımlar* (1882), *İnsaniyet* (1882), adlı dergiler kadın okurun karşısına çıkarılır. Batıda, kadınlar tarafından kadınlar için ilk kadın dergisi Eliza Haywood'ın İngiltere'de yayınladığı *Female Spectator* (1744-46) iken, bizde kadınlar tarafından çıkartılan ilk kadın dergisi ise Arife isimli bir hanım tarafından iki haftada bir yayınlanan ve kırk sekiz sayı çıkan *Şükûfezar* (1883-1884) dergisidir. Onları sırasıyla *Mürüvvet* (1888), *Parça Bohçası* (1889), *Hanımlara Mahsus Gazete* (1895), *Hanımlara Mahsus Malumat* (1895), *Âlem-i Nisvan* (1906), *Demet* (1908), *Mahasın* (1908), *Kadın* (1908 Selanik), *Kadın* (1911 İstanbul), *Musavver Kadın* (1911), *Erkekler Dünyası* (1913), *Kadınlar Dünyası* (1913), *Kadınlık Hayatı* (1913), *Hanımlar Âlemi* (1914), *Kadınlar Âlemi* (1914), *Kadınlık/Kadın Duygusu* (1914), *Seyyale* (1914), *Siyaset* (1914), *Bilgi Yurdu Işığ* (1917), *Genç Kadın* (1918), *Türk Kadını* (1918), *Genç Kadın* (1919), *İnci/Yeni İnci* (1919), *Hanım* (1921), *Diyane* (1920), *Ev Hocası* (1923), *Süs* (1923), *Firuze* (1924), *Âsar-ı Nisvan* (1925), *Kadın Yolu/Türk Kadın Yolu* (1925) ve *Çalığışu* (1926) adlı dergiler takip eder.

Bunlardan ömrü en kısa olanları birer sayı çıkan *Âlem-i Nisvan*, *Diyane*, *Ev Hocası*, *Erkekler Dünyası*, *Genç Kadın* (1918), *Kadınlık Hayatı*, *Parça Bohçası*, *Seyyale* dergileridir. En uzun olanı ise 150 sayıya kadar haftada iki kez; daha sonra haftada bir kez yayınlanarak 612 sayı çıkan *Hanımlara Mahsus Gazete*'dir. Dergide Nigar bint-i Osman, Makbule Leman Hanım, Fatma Aliye Hanım, Nigar Hanım, Fatma Zehra Hanım, Leyla Hanım, Fatma Sünbül Hanım, gibi dönemin tanınmış isimlerinin yazılarının yanı sıra kadın hareketine destek veren Ahmet Mithat Efendinin yazılarına da yer verilir. Dergi diğer yandan roman tefrikalarına da sayfalarını açar. Örneğin Carmen Sylva (Roma kraliçesi Elizabeth'in takma adı)'nın *Astra* adlı romanı ilk sayıdan (31 Ağustos 1895) 41. sayıya (20 Ocak 1896) kadar tefrika edilir.

Aslında bu tür edebiyat örneklerinin gazete ve dergi köşelerinde yer alması, okuryazar oranını arttırdığı gibi, kadınların yazın dünyasına girmelerine de olanak tanır. Özellikle batıda 1880'ler ile birlikte feminizm hareketlerinin doğmasıyla "yeni kadın" imajı oluşmaya başlar. Artık kadının da eli kalem tutmakta, onun da söyleyeceği sözler bulunmaktadır. Nesne konumundan özne konumuna geçmeye başlayan kadınlar, yüzyılların erkek söyleminden, erkek dilinden sıyrılarak bir "kadın dili" oluşturacaklardır. Öyle ki 1894'te Sarah Grand tarafından *The North American Review*'de yazılan bir dizi makalede "Yeni Kadın" terimi ilk kez kullanıldığında büyük ilgiyle karşılanacaktır. Hem inek-kadın hem de pislik-kadın Bawling Brotherhood (Korkunç / Canavar Kardeşlik)'un anlama yelpazesinde iyidir, ancak 'yeni kadın' Brotherhood'un biraz üstündedir, hatta o, kadının yıllar boyunca sessiz düşünceler içinde oturmakta olduğu yere dönüp de bakmayı hiçbir şekilde düşünmemiştir bile... kadınlar artık o büyük suskunluklarından uyanıyorlardı, uyandıklarında, ifade edemeyen sağlıklı aç çocuklar gibi ne diyeceklerini bilmedikleri için sız-

lanmaya başladılar." (Grand, 1894, s. 271) diyen Grand, bilinçli bir yeni kadın imgesinin oluşmasıyla erkeklerin canavar, kadınların da aptallar olarak tanımlandığı dönemlerin artık geride kalacağına sinyallerini verir. "ama şimdi Canavar Kardeşliğin karşısında, Şirin Kardeşliğimiz (Shrieking Sisterhood) var" (s.270) diyerek. Kadın erkeği, erkek de kadını eksi ve artı yönleriyle tanıyıp kabul ettiğinde aralarında husumet olmayacak, kardeşlik, arkadaşlık, dostluk başlayacaktır. Bu da kadının ve erkeğin kendini ve öteki cinsi keşfetmesi ve kendilerine dayatılan yüz yılların ataerkil tabularını yeniden düşünüp sorgulamalarıyla olacaktır, bunda da en büyük pay kadının ve erkeğin kendini fark etmesi, eril hakların yanında kadınlık haklarının da farkına varılması süfraj ve feminist hareketlerle birlikte dünyanın yeniden algılanması ile mümkün hale gelecektir.

Öyle de olur. Dönemin günlük gazete dilinde yaygın bir sözcük olarak yeni kadın imgesi, artık var olmaya başlamış, yeni kadın, sadece erkeğe ait olarak görülen erkek egemen dünyada haklarının farkında olup mücadelesini sosyal, siyasi, kültürel ve finansal açıdan olduğu kadar yazın dünyasının her alanında da vermeye başlamıştır. Zira edebiyat kendisini ifade etmede ve kütlelere daha kolay ulaşmasında en büyük araç olacaktır. Bu nedendir ki, "kadını" bilinci açıkça ele alan bir yazar olarak George Egerton, kısa öyküleriyle geniş kitlelere ulaşır. Önceleri erkek işiymiş gibi görünen gazete ve dergiler batıdaki gelişmelere paralel olarak kadınlara da kapı açmaya başlayınca, doğal olarak kadınlar da yazın dünyasının içinde yerlerini alırlar. Aşağıdaki bölümde kadın hareketleri ve feminist mücadelelerin kadın dergiciliğine katkıları, popüler kültür ile oluşan magazincilik anlayışı, basın dünyasının kadına bakışı, geçmişten itibaren kadın süreli yayınlarının geçirdikleri evreler, eksi ve artı yönleri ve dergicilik anlayışında gelinen süreç karşılaştırmalı olarak ele alınıp değerlendirilecektir.

Dünden Bugüne Kadın Dergileri

Batıdaki kadın hakları ve feminizm hareketlerine baktığımızda batılı kadınlar eski Türklerdeki gibi erkeğin ve kadının aynı değere sahip olduğu bir geçmişi yaşayamadıkları için çetin mücadeleler vermişlerdi, özellikle Ortaçağ'da kilisenin skolastik düşünceleri altında kadının bir eşya kadar bile değerinin olmaması kadınların durumunu gözler önüne sermekteydi. Eski Türklerdeki konuma gelmek için de yüzyıllar boyunca köhne zihniyetlerle savaşmak zorundaydılar, bunun yolu da eğitimden geçiyordu, eğitilmiş orta sınıf ve üst sınıf kadınlar ya yazdıkları mektup, günlük ve makalelerle seslerini duyuracaklar, yahut da şiir, öykü, roman ve deneme gibi edebi türlerle daha geniş çevreleri etkileyecekler ve haklı davalarında kamuoyunun karşısına çıkacaklardı. "Başka uluslar, çağdaş uygarlığa girmek için geçmişlerinden uzaklaşmak zorundadırlar; oysa Türklerin çağdaş uygarlığa girmeleri için, yalnız eski geçmişlerine dönüp bakmaları yeter." (Gökalp, 2004, s. 219) diyen Gökalp, yüzünü kendi geçmişine değil de batıya dönerek yanlış Batılılaşan Türk kadını ve Türk erkeği için endişelenmekte haklıdır. Onun içindir ki, Batılılar geçmişlerine sünger çekip yeni bir yaşam kurarken, Türkler, görkemli geçmişlerine bakmanın yerine Batılılar gibi geçmişi bir çırpıda unuttunca çağdaş uygarlığa erişmeleri de hayli zor ve karmaşık olur. Hatta batıyı gören aydınların kafasında "modern kadın imajı" yaratılması düşüncesi dış görünüş ile sınırlı kalarak batıyı şekil olarak taklit etmekten öteye pek de gitmeyecektir.

Her ne kadar batılı kadın hareketleri ve feminist mücadeleler sayesinde Türk kadını kendinin farkına varıp ataerkil yaşamı sorgulamaya başlasa da gerek dergilerde gerekse de edebi eserler-

TİDSAD

de kendilerine bahşedilen evcil yaşamın gereklerine uyarak kalemlerini kullanacaklardır. Ne yazık ki Türk edebiyatında 1950'li yılların Leylâ Erbil'ine kadar bir kadın dili, bir kadın söylemi oluşmayacaktır. İlk kadın romancılarımızdan ne Fatma Aliye Hanım'ın ne de Halide Edip Adıvar'ın dilinin Ahmet Mithat Efendi ya da Namık Kemal'den pek de farklı olduğu söylenemez. Hâlâ melek kadın, şeytan kadın, evdeki melek, evdeki kuzu, evdeki süs bebeği, oyuncak bebek olmaktan kurtulamaz kadın. Kadınlar ya Canan'dır ya da Mehpeyker'dir. Eril değerlere yahut da eril dile başkaldıran bir kadın dili 20. Yüzyılın ortalarına değin yazık ki oluşamaz. Oysa batıda çok daha erken çağlarda Christine de Pisan'ın *Le Livre de la cité des dames* (Kadınlar Kitabı, 1405) yahut da Marry Wollstonecraft'ın *Vindication of the Rights of Women* (Kadın Haklarının Doğrulanması, 1792) gibi kadın diliyle yazılan eserlerde Havva'nın günahından dolayı suçlanan kadının isyanı ve sorgulayışları dikkat çekicidir.

Batı ile Osmanlı kadının dergicilik anlayışına baktığımızda ise, Osmanlı kadını Batılı hemcinslerinden çok sonra basım dünyasında yerini alsa da, bu bir asrı geçen gecikmeye rağmen kadınları konu alan dergiler, İngiliz, Fransız, Alman, Amerikan yahut da dünyanın herhangi bir ulusuna ait dergilerle karşılaştırıldığında içeriklerinin büyük ölçüde benzer olduğu dikkatleri çeker. 1880'lerden itibaren feminizmin büyük kitleleri etkilemesi ve akabinde kadınlık bilincinin oluşmasıyla birlikte çoğunlukla ataerkil sistemin öğretileri ışığında eş, anne, genç kız, evcil yaşam, çocuk bakımı, yemek, dikiş nakış, moda gibi kadınları geleneksel kadınsı nitelikler içine yerleştiren kadınlara yönelik dergicilik anlayışı az çok devam etse de, artık kadın hareketleri ve feminizm mücadeleleriyle yoğrulmuş bir kadın dergicilik anlayışı oluşmaya başlar. Zamanla ataerkil sistemin öğretileri ışığında yayınlarını sürdüren dergiler feminist yazarlar ve bilinçli okurlar sayesinde az da olsa yeniden şekillenmeye başlar.

Tanzimat ve Meşrutiyet yıllarında toplumsal ve siyasi baskılardan dolayı bazı kadın yazarlar, isimlerini gizleyerek, ya erkek yahut da kadın takma adı kullanarak yazılar kaleme alırlar. Hatta bazı erkek yazarlar kadın takma adıyla kadınlar hakkındaki düşüncelerini dile getirirler. Örneğin Ahmet Rasim, *Malumat* 'ta "Kısm-ı Nisa" (Hanımlar Kısmı) adlı bölümlerde, kendi adıyla ve Leylâ Feride takma adıyla yazılar kaleme alır. Şemsettin Sami de 1880 yılında yayımlanan, kadınlar ve çocuklara yönelik ilk bağımsız süreli yayın olma özelliği taşıyan *Aile* adlı dergide kadınlar ile ilgili imzasız birçok yazı yayımlayarak kimliğini gizler. Öte yandan "*Vakit Yahud Mürebbi-i Muhadderat* (1875) ve *Ayine* (1875) adlı dergilerde imza ve yazı başlıklarına rastlanmaz." (Çakır, 1996, s. 25) Hatta *İnsaniyet* (1883) dergisinde de "bir okuyucu," "bir hanım," "iki okumuş hanım," "üç hanım," ya da "mektepli kız" gibi imzalarıyla erkekler ve kadınlar tarafından yazılan mektuplar dikkati çeker. Yine Âdile, Belkıs, Hayriye, Meryem, Nuriye, Rabia, Safiye gibi takma adlarla kimliklerini gizleyen yazarların da yazılarına dönemin dergilerinde rastlanır.

Tanzimat döneminin kadın dergilerindeki yazılar; çoğunlukla çocuk terbiyesi, çocuk bakımı ve sağlığı, evlilik ve kadın erkek ilişkileri, kadın eğitimi, aile münasebetleri, moda, sanat, kültür gibi konuları içerirken; Meşrutiyet ile birlikte batılı ve modern kadın imajı, yayımlanan yazıların çizgisini belirlemeye başlar. Ataerkil toplumlarda erkekler ve kadınlar farklı şekilde muamele gördüklerinden, erkeğin dünyasında kadının kendini var etmesi, hak ve özgürlüklerinin farkına varmasına değin; zamanın süreli yayınlarında erkek kamusal alan ile, kadın ise özel alan içeri-

sinde ele alınmış, her iki cinse atfedilen görevler bu alanlarla belirlenmiştir. Bu nedenle kadınlara yönelik basılan süreli yayınların çoğu, yemek, ev işleri, bebek, çocuk, moda, güzellik gibi konular çerçevesinde varlığını sürdürmüştür. Ancak 19. Yüzyılın sonlarına doğru günlük, haftalık veya aylık olarak kadınlara yönelik çıkan gazete, dergi ve süreli yayınlara bakıldığında kadın hareketleri ve feminist mücadeleler ve feminist yayınlar ile birlikte cinsiyet rolleri ve kalıplaşmış öğretilerin zamanla kırılmaya başlandığı ve kadınların feminist bir bilinçlenmeyle özel yaşamdan kamusal yaşama doğru kaydıkları görülür. Başlarda erkekler tarafından kadınlar için yayınlanan ilk kadın süreli yayınlar, kadını evcil yaşama hapsederken; kadınlar tarafından yönetilen kadın dergileri ile kadının kamusal yaşama katılımı, toplumdaki yeri ve önemi de sorgulanmaya başlar.

Bu bağlamda tarihsel bir perspektiften bakıldığında, kadınlar için yayınlanan kadın dergilerinde yer alan konulara, kadının özel yaşam ve kamusal yaşamdaki rollerine, kadınlık deneyimlerine, toplumdaki kadın imgesi ve kadının temsiline, kadın hareketleri ve feminizm hareketlerinin gerek dergiler gerekse erkek ve kadın deneyiminin oluşumundaki etkilerine, kadın dergilerinin ortaya çıkış nedenleri ve gelişimlerine odaklı yazıların büyük çoğunluğunun kadınların seçme ve seçilme hakları, kadın hak ve özgürlükleri ve feminizm hareketleri, siyasi ve sosyal farkındalık gibi kadının kendini gerçekleştirmesinde önemli katkıları olan konulardan ziyade evlilik, aile, anne, bebek bakımı, çocuk eğitim, boşanma, ev işleri, yemek pişirme, kişisel gelişim, sağlık, güzellik, moda ve aşk gibi konuların ağırlıklı olduğu görülür.

İlk kadın dergileri; kadın okuyucularına kültürel, sosyo-politik haberler, eğitim ve moda gibi konularda hem bilgilendirip hem de eğlendirmenin yanı sıra ev yaşamı, ev yönetimi, aile için ipuçları, yemek pişirme, ekmek yapma, ev temizliği, bebek / çocuk bakımı gibi pratik tavsiyeler için dizayn edilmişlerdir. batılı dergiler gibi elit okuyucular, orta veya üst sınıf okuyucular için tasarlanmış olan, genellikle de mutfak, yatak odası, ev işleri, cinsellik, bebek ve çocuk bakımları gibi özel yaşama kendini adanmış bir evcil kadın tipini temsil eden bu erken dönem süreli yayınlar, evcimen köle kadın imajı için biçilmiş kaftandı. Yani bu tür kadın dergileriyle kadınlara dayatılan evcimen kadın profili, ünlü feminist Betty Friedan'ın *The Feminine Mystique* (Kadınlığın Gizemi, 1963)'te *McCall* adlı güzellik dergisinin 1960'lardaki içeriklerine yaptığı eleştirilere benzer bir şekilde "genç, uçar, neredeyse çocuksu; gösterişsiz ve dişil; pasif; yatak odası, mutfak, seks, bebekler ve ev ile çevrili bir dünyanın şen şakrak, kayıtsız" (Friedan, 2001, s. 68) akıl, bilgi, fikir ve düşüncelerden yoksun dişil imgelerle sunulur.

Oysa gazete, dergi ve süreli yayınlar; şiir, öykü yahut da romanlardan çok daha kolay ve hızlı bir şekilde seslerini duyurmalarında en etkin yollardan biriyken; kadınlar, fikir ve düşüncelerini ifade etme şansını pek kullanamazlar. Dahası Tanzimat (1839-1876) ve Meşrutiyet dönemleri (1876-1922) boyunca Osmanlı toplumunda, ataerkil toplumdaki haklarının farkında olan üst sınıf ve orta sınıfın okuryazar Türk kadınları batıdaki kadın hareketleri ve feminist mücadeleleri yakından takip edip, eşitlik ve özgürlük için mücadele etmeye başlamış olsalar da, Avrupalı hemcinsleri gibi gerek erkekler gerekse de kadınlar tarafından yönetilen dergilerde fikir ve düşüncelerini kadınların hak ve özgürlüklerinden yana kullanmak yerine, yüzyıllardır kendilerine atfedilen konuların dışına çıkmayarak kalemlerini çoğunlukla kalıplaşmış cinsiyet rolleri, ev ve çocuk bakımı, güzellik ve moda konularına yöneltirler. Günümüzde dahi sadece gazete ya da

dergi sütunlarında ve şiir, öykü, roman, deneme gibi edebi eserlerde değil; televizyon, dizi, sinema, belgesel, reklam vb görsel basında da eril cinsin egemenliği ya da gücü altında dişi cinsin evlilik, aile meseleleri, çocuk bakımı, yemek ve ev işleri konularına yönlendirilerek passivize edildiği görülmektedir.

Sayıları az olmakla birlikte Tanzimat ile birlikte batıyı gören Türk aydın ve yazarlarının katkılarıyla dergiler, Osmanlının edilgenleştirilmiş kadınına, geçmişin güçlü Türk kadınına yeniden döndürmek ve batılı kadınlar seviyesine çıkarmak için kadınlar ile ilgili yazılara yer verirler. Gerek ulusal yayınlarda gerekse kadınlar ile ilgili çıkarılan dergi, mecmua, gazete ve broşürlerde kadın eğitimi, kadınların, sorunları, kadınların hak ve özgürlükleri, kadının erkeğin dünyasındaki yeri gibi meseleler ele alınıp gerek sosyal gerekse siyasi ve kültürel açıdan iğdiş edilmiş Türk kadınının toplumdaki ve ailedeki konumu tartışılmaya başlanır.

Birinci ve İkinci Meşrutiyet dönemi kadın dergileri, Meşrutiyetin getirdiği özgürlük ortamının etkisiyle birlikte birçok kadın dergisinin çıkmasına zemin hazırlar. Özellikle batı etkisiyle moda, güzellik, sanat ve edebiyat konuları da eğitim, çocuk bakımı, evlilik meseleleri gibi ailevi konuların yanında gözükmeye başlasa da *Âyine*, *Aile*, *İnsaniyet* (1883) ve *Âlem-i Nisvan* gibi dergilerde kadının görevleri, nakış ve dikiş, ev idaresi, ev işleri, aile sağlığı, çocukların eğitimi gibi bilgilendirici ve öğretici konular odaklı olarak karşımıza çıkar. Bir bakıma kadın cinsine özel yaşamla sınırlı olan ataerkil toplumun belirlediği kadınlık görevleri hatırlatılır.

İkinci meşrutiyet ile birlikte kadınlık meselelerinin yanı sıra edebi niteliği ağır basan dergiler gözükmeye başlar. Sadece ev işleri, çocuk bakımı, aile sağlığı, kadının görevleri, moda ve güzellik gibi bilgilendirici yazılar değil; şiirden öyküye çeşitli edebiyat yazıları, kadın erkek ilişkileri, kadının toplumdaki yeri, kadının ikincilliği, batıdaki kadın hareketleri ve Türk kadınının durumuna da dergi sayfalarına taşınır. Örneğin yedi sayı yayınlanan *Demet* (1908) dergisi, edebiyat içerikli bir dergi olarak okurun karşısına çıkar. Dergide edebiyat ağırlıklı olarak nesir ve nazım türünde metinler yayınlanır. Nigar Bint-i Osman, Cenap Şahabettin, Mehmet Emin, Celal Sahir, Hüseyin Siret ve Süleyman Nazif gibi şairlerin şiirlerine ve makalelerine, Hüseyin Cahit, Fazıl Ahmet, Faik Ali, Nigar Hanım ve Server Cemal'in nesirlerinin yanı sıra; mektup, öykü, deneme türünde eğitici, öğretici ve bilgilendirici yazılara da yer verilir.

Meşrutiyet dönemi, kadınların talim ve terbiyesi, ev işleri ve sağlık gibi eğitici ve öğretici içeriği ile dönemin dergilerinden pek de farkı olmayan direkt kadınlara hitap eden bir dergi adıyla ortaya çıkan *Hanımlara Mahsus Malûmat* (1895) ile tanışsa da; aynı yıl yayınlanmaya başlayan II. Meşrutiyet dönemine kadar devam eden en uzun soluklu dergi olma özelliğini koruyan *Hanımlara Mahsus Gazete* (1895)'de az da olsa benzer konuların yanında kadınlık meseleleri de ele alınıp işlenmeye başlar. Akabinde de II. Meşrutiyet döneminden kurtuluş savaşı yıllarına kadar devam eden *Kadınlar Dünyası* (1913-1921), kadın meselelerinin yanında feminizmi de gündemine alır.

Dönemin dergileri; içeriklerini sadece edebiyat içerikli ya da eğitim, sağlık, moda, güzellik gibi bilgilendirici metinlere değil; kadınlık deneyimleri, kadınlığın sorgulanması, kadının toplumdaki yeri, erkeğin ya da toplumun kadına bakışına da yer verirler. Batıyı yakından takip eden Nigar bint-i Osman, Emine Semiye, Makbule Leman Hanım, Fatma Aliye Hanım, Nigar Hanım

gibi kadın yazarları, kadın hareketlerinin etkisiyle toplumda kendi varlıklarının da bilincine vararak yazdıkları mensur ve nesir yazılarında açıkça isimlerini belirtmekten çekinmezler. Ancak bazı kadın yazar ve okurlar gerek köşe yazılarında gerekse mektuplarında henüz o cesareti gösteremeyerek Münire, Saide, Talat, Seniye, Fahriye, Nazmiye, Zeynep, Nemire, Nazenin gibi takma adlarla gerçek isimlerini gizleyerek okurun karşısına çıkarlar.

Hanımlara Mahsus Gazete'de yer alan "Makale-i Mahsusa: Terakkiyat-ı Nisvaniyye", "Terbiye-i Nisvan", "Avrupa'da Terbiye-i Nisvaniyye", "Fransa'da bir Muvaffakiyat-ı Nisvaniyye", "Havadis-i Nisaiye", "Hayat-ı Nisvan", "Kadın Erkeğe Faik midir?", "Erkek ve Kadın", "Kadınlar", "Medeni Kadınlar", "Kaç Yaşında İzdivaç Etmeli", "Kadın ve Eğitim", "Kadınlarda Tahsil ve Terbiye", "Talak Hakkında", "Feminizm Havadisi" gibi çoğu başlıklı ve başlıksız yazılarda eğitim, kadın ve erkek hakları, kadının görevleri, kadınlık meseleleri, Avrupa ve Amerika'da kadın hareketleri ve feminizm konuları gerek erkek gerekse kadın yazarlarca tartışma konusu olur.

Kadınlar Dünyası'nda da kadın meseleleri, kadın hakları ve feminizm konuları ele alınır. Örneğin Pakize Sadri'nin "Feminizm" (sayı 71, s.3-4, 1913), Aliye Cevat'ın "Kızlar hürdür ve serbesttir" (sayı 82, s.2-3, 1913), Ayşe Nevin'in "Şarkta feminizm" (sayı 105, s.14-15, 1913), Odette Feldmann'ın "Feministten feministe fark var"(sayı 123, s.3-4, 1914), Mükerrerem Belkis'in "İnsaniyetin ikinci kanadı: feminizm-sosyalizm" (sayı 169, s.-34, 1918), Nimet Cemil'in "Yine feminizm, daima feminizm" (sayı 194, s.2, 1921) gibi yazıları dikkat çekicidir.

1914'te yayınlanan *Kadınlık* adını taşıyan dergide de kadınlık ve feminizm konusunda yazılara rastlanır. Âliye Haşmet'in "Feminizm yahut Hukuk-ı Nisvan meselesi" (sayı 2, s.5-11, 1914), *Kadın Yolu*'nda da Efzayiş Yusuf'un "Feminizm ve feminizm sahasında bazı maruf simalar" (sayı 5, s.2-5, 1925) ve Kemalettin Şükrü'nün "Kadınlık cereyanı hangi gayeyi takip etmelidir ve ben feminizmi nasıl anlarım" (sayı 18, 3-7, 1926); *Mahasin*'de ise Selahattin Asım'ın "Kadınlık, Erkeklik" (sayı 8, 672-76, 1909), "Kadının mevki-i içtimaisi" (sayı 10, 794-98, 1909); *Süs*'te Hicran Şevki'nin "Kadınlık Âlemi: bu zevce numunesi feminizme mukabil maskülenizm boksör kadın-izdivaçta yaş farkı" (sayı 33, 11, 1924) ve derginin aynı tarihli elli birinci sayısında da isimsiz olarak "Kadınlık Âlemi: Feminizm ilerliyor" (s.5); *Türk Kadını*'nda Necmettin Sadık'ın "Bizde feminizm" (sayı 1, 2-4, 1918) ve aynı derginin aynı yıl ikinci sayısında, Kazım Nami'nin "İçtimaiyat: Kadın hakları ve vazifelerine dair" (s.18-19) Şükufe Nihal'in "İçtimaiyat: Bizde kadın telakkisi" (sayı 11, 162-163, 1918), isimsiz olarak dergide yer alan "feminizm (konferans)" (sayı 20, 305-308, 1919), derginin aynı sayısında M.S. imzalı "feminizm" (s. 313) ve Mufide Ferit'in "feminizm (konferans)" (sayı 21, s.323-26, 1919) gibi kadınlar ve feminizm konulu yazılara rastlanır.

Dönemin dergilerinde eğitimin önemi konusunda sayısız yazılar yer alsa da kadın, erkekten daha aşağı görülme devam eder ve kadının zekâsından şüphe duyulur. Bedenen erkekten daha zayıf olan kadının aklen de zayıf olduğu, erkeğe göre daha noksan olduğu düşünülür. Dönemin kadın ve erkek yazarları, tüm dünyada kadın hareketleri ve feminizmin tartışıldığı bir çağda kadın ve erkek kavramları üzerine görüşler ileri sürseler de; ne yazık ki Avanzade Mehmet Süleyman'ın "Kadın" başlıklı yazısındaki gibi "bir kadın ne kadar tahsil ve tettebbu'da bulursa yine bir erkeğe muadil ve musavi olamaz. Nisvanın kabiliyet-i dimağları buna müsait değildir." (Ha-

TİDSAD

nımlara Mahsus Gazete, 1896, sayı 105, s.1) gibi düşüncelerine benzer yaklaşımlar azımsanmayacak kadar çoktur.

II. Meşrutiyet ile Cumhuriyet'in kuruluş yılları arasında kurtuluş savaşına müteakiben yeni Türk devletinin kurulma aşamasında batılı hemcinsleriyle hak ve özgürlüklerinde boy ölçüşecek duruma gelen Türk kadını, özgür düşünmeye başlar. Erkeklerle aynı hak ve ayrıcalıklara kavuşma isteği dönemin dergilerine de konu olur. *İnci/Yeni İnci* (1919), resimli kadın mecmuası olarak Cumhuriyet'in ilanına dek ayda bir olmak üzere 32 sayı yayınlanır. "Kadınlık şuunu: milli kongrede kadınlar, asi kadın cemiyeti, garpte kadın, izdivaç ve talak, sa'y ve kadınlarımız, asri kadınlık, Avrupa'da kadınların hukuku, tesettür meselesi, memurelerimiz, kimlerle evlenmeli, hanımlarımızla hasbihal, bugünkü Alman kadınları, kadınlık âleminde: fena adetlerimizden, kadın edebiyatı, kadın nedir, erkek mi kadın mı olmak isterdiniz, tarihte kadın simaları, sulh kongresinde kadınlar, hanımlarımız kürsüde, haremlerimiz ve Avrupa" gibi çoğu imzasız doğulu ve batılı kadınları karşılaştıran çeşitli yazıların yer aldığı toplumsal, siyasi ve tarihsel içerikli metinler okuyucuyla buluşur.

Meşrutiyet döneminden Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar 1869-1927 yılları arasında yayınlanan otuz sekiz kadın dergisi içerisinde ömrü en kısa olanları birer sayı çıkan *Âlem-i Nisvan*, *Diyane*, *Ev Hocası*, *Erkekler Dünyası*, *Genç Kadın*, *Kadınlık Hayatı*, *Parça Bohçası*, *Seyyale* dergileridir. En uzun olanı ise 150 sayıya kadar haftada iki kez; daha sonra haftada bir kez yayınlanarak 612 sayı çıkan *Hanımlara Mahsus Gazete*'dir. Dergide Nigar bint-i Osman, Makbule Leman Hanım, Fatma Aliye Hanım, Nigar Hanım, Fatma Zehra Hanım, Leyla Hanım, Fatma Sünbül Hanım, gibi dönemin tanınmış isimlerinin yazılarının yanı sıra kadın hareketine destek veren Ahmet Mithat Efendinin yazılarıyla birlikte çeşitli roman tefrikalarına da yer verilir. Daha önce de bahsettiğimiz gibi Carmen Sylva'nın *Astra* romanı ilk sayıdan (31 Ağustos 1895) 41. sayıya (20 Ocak 1896) kadar tefrika edilir. Diğer yandan hanımlara mahsus bir dergi olan *Hanımlar Âlemi* (1914) haftalık olarak otuz iki sayı çıkmasına karşın dönemin kadın hareketlerine çok fazla yer vermez; bundan ziyade şiir, öykü ve roman tefrikalarının ağırlıkta olduğu bir edebiyat dergisi niteliği gösterir. Sadece Fatma Neşide'nin "lakayt erkekler ve zavallı kadınlar, hep erkeklerimiz daima anlar" ve Haşim Nahit'in "feminizm" gibi kadın ve erkekler konusunda yazılan birkaç makale dergide yer alır. Bazı yazarlar da gerçek isimlerini gizleyerek Lamiha, Samiha, Melihat, Müjgan, Sabiha, Mürşide gibi adlarla özel yaşam odaklı mektup ve makaleler kaleme alırlar. Oysa kadın, salon ve aile gazetesi olarak yayın yapan bir başka dergi *Hanım* (1921) ise aylık bir dergi olarak sadece iki sayı çıkmasına karşın feminizme de yer verecektir. Örneğin Rauf Ahmet'in "Muhasebe: Bizde Feminizm" başlıklı yazısı derginin ilk sayısının hemen başında dikkatlere sunulur.

Meşrutiyet döneminin imtiyaz sahibi kadın olan ve yazı kadrosu tamamıyla kadınlardan oluşan, ilk kadın dergisi olma özelliğini taşıyan, iki haftada bir çıkan *Şükûfezar* (1886)'ın yayın hayatına başlamasıyla gerek edebiyat konuları gerekse kadınlık deneyimleri *Şükûfezar* ile birlikte tartışılmaya başlanmış olur. Osmanlı aydını Münif Paşa'nın kızı Arife Hanım'ın çıkarttığı, Münire, Fatma Nevber ve Fatma Nigar hanımların yazın kadrosunu oluşturan bu dergi, herhangi bir gazetenin eki olmayıp bireysel olarak kadınlar için çıkarılmış ancak ömrü uzun sürmemiş beş sayı sonra da kapanmıştır.

Kadınlar ile ilgili çıkan süreli yayınların temel ilkelerinin başında "modern kadın imajı" gelir. Öncelikle şekil olarak batılı kadın gibi olma düşüncesi zamanla kadın hareketleri ve feminist düşünceler ışığında kadınların erkeğin dünyasındaki statülerini yükseltmek maksadını güden kadınların ekonomik, toplumsal, siyasi ve kültürel meseleleri ele alıp kadın sorunlarının tartışıldığı dergilere dönüşür. Yüzyıllardır Osmanlı imparatorluğunda giyim kuşamından, yaşam koşullarına ve temel istek ve ihtiyaçlarında kısıtlanmış olan kadınlar, Batı'da özellikle Fransa'da hak arayışlarından dolayı giyotine giden ve İngiltere'de sokaklarda taşlanıp sürüklenen hemcinsleri gibi şiddet ve ölümlere maruz kalmaları da evcimen köle durumundan kurtulmak için batılı kadınların başlattığı hak ve özgürlük kıyılımlarının bir benzerini aydınlanmanın başladığı Tanzimat ile birlikte atmaya başlarlar. Kadınların basın organları yoluyla hemcinslerine ulaşmalarını dönemin bazı aydın ve yazarları açıkça desteklerken, bir kısmı da sert tepkiler ortaya koyarlar. Feministlerin yanında açıkça yer alan Ahmet Mithat Efendi Fransa'da "Bir Muvaffakiyât-ı Nisvâniyye" (Hanımlara Mahsus Gazete 1898, sayı 145, s.2) başlıklı yazısında feminist meseleleri "Mes'ele-i istisnâiyye" olarak adlandırıp kadınların içinde buldukları vahim duruma dikkatleri çeker. "Kadınların ne kadar hukûk-ı inisânîyyeden mahrum ve binâenaleyh tâmm ve mütemmem insanlardan ne derecelerde nakıs ve dûn oldukları şimdiye kadar îrâd olunan birçok mebâhis-i istisnâiyye ile kârîin-i şarkıyyemize varıncaya kadar bütün ehl-i dünyaya ma'lûm olmuştur." (Şeyda, 2003, s. 93)

İkinci meşrutiyet yıllarında sadece bir sayı çıkan *Genç Kadın* (1918) dergisinde Hatice Refik "İçtimaiyyat: Yeni kadın" ve Aliye Esat "Şarkın kızları" başlıklı yazılarıyla kadın hareketlerini ve etkilerini sayfalarına taşırlar. Kadın ve erkek, kadınlık, erkeklik, gibi konular "kadınlık ve erkekliğin yükselmesine hizmet etme" amacıyla çıktıklarını derginin tanıtım sayfasında belirten on sayı çıkabilen bir başka *Genç Kadın* (1919) dergisi ise artık kadın ve kadınlık meselelerini tartışmaya açar. Örneğin Fatma Fuat'ın "Kadın ve kadınlık," Fahriye Nahit'in "Kadınlık haklarından biz ne istiyoruz? Onlar neyi esirgiyorlar?," Sadrettin Ertem'in "Bizde feminizm," Feriha Kamuran'ın "Kadınlığın itilası için," Hamit Faik'in "Kadınlığa dair" başlıklı yazılarında ahlaki, içtimai ve edebi meseleler "kadın" ve "kadınlık" çerçevesinde şekillenmeye başlar.

Cumhuriyet Dönemi ve Sonrası: Cumhuriyetle birlikte açıkça kadın hakları ve feminizm konusu tartışılmaya başlanır. Öyle ki bir sayı yayınlanan *Ev Hocası* adlı dergide bile Beyhan adlı bir yazarın "Kadın haklarının esirgenmesinden: feminizm ve terbiye-i beytiyeye ait bir mukaddime" (1923) başlıklı yazısı kaleme alınır. Yine yazarı belı olmayan "kadınlık şuuru: Türk kadınlarının ilk siyasi hareketi" başlıklı bir yazı da dergide yer alır. Öte yandan *Süs* dergisinin devamı niteliğinde iki sayı çıkan *Firuze* (1924) "dünya kadın hareketleri" başlığıyla kadın hareketleri ile ilgili çeşitli fotoğraflara yer verir.

Batıdaki kadın hareketlerine paralel olarak II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e değin *Musavver Kadın*, *Kadınlar Dünyası*, *Erkekler Dünyası*, *Diyaner* gibi çeşitli kadın dergileri kadınların yanında olurken; "Abdullah Cevdet, A. Ulvi, Abdülhak Hamid, Mehmet Emin, Celal Sahir, Kazım Nami erkek imzalar olarak dikkat çekerken; Ayşe İsmet, Cavide Peyker, Emine Semiye, Fatma Seniye, Zekiye, Fatma bint-i Haşim, Nakiye, Nigar bint-i Osman dönemin entelektüel kadınları olarak" (Çakır, 1996, s. 37) dönemin kadın çalışmalarına imza atarlar. "Osmanlı kadınına feminist haklar getirmeye çalışan bir cemiyet olarak öne çıkan Osmanlı Müdâfaa-i Hukuk-ı Nisvan

Cemiyeti'nin [Osmanlı Kadınının Hukukunu Savunma Derneği] yayın organı" (Durakbaşı, 2007, s. 108-109) olmanın yanında kadın hareketlerinde önemli bir yere sahip olan *Kadınlar Dünyası* (1913), Meşrutiyet sonrası Osmanlı kadınına bu yönde büyük destek veren bir dergi olarak karşımıza çıkar.

19. yüzyılın kadın hareketlerinin önde gelen isimlerinden Fatma Aliye (1862-1936), Makbule Leman (1865-1898), Emine Semiye (1866-1944), Halide Edip Adıvar (1882-1964), Nezihe Muhittin (1889-1958) ve Nigâr Hanım (1862-1918) kadınların yanında yer alan kadın yazarlar olarak çeşitli makaleler kaleme alırlar. Fatma Aliye Hanım'ın özellikle kadın sorunu hakkında yazdığı makaleler, feminizm hakkında söyledikleri ve Osmanlıda da yankı bulan kadın hareketi hakkındaki değerlendirmeleri dikkat çekicidir. Fatma Aliye Hanım, 4 Eylül 1909'da *İnkılâb* (18 Şaban 1327)'da yayımlanan "İlm ve Cehl" adlı makalesinde feminizmi ve Osmanlıdaki kadın hareketini şöyle değerlendirir:

"Ma'lûmdur ki milel-i mütemeddine ve müterakkiyede "feminizm" iddiâ' ve efkârca farklı kısımlara muhtevirdir. Lakin tarîk-i mesâide el ele vermiş bu milyonlarca gayrı türler yekvücûd gibidirler. Bunların ifratperveran kısmının metalib ve arzuları kadını mesut edeceği fikrinde değiliz! Feministler kazanmakta oldukları hukuka topla, tüfekte nail olmadılar. Bu vecihle kadınlar kılıçla, mermi ile yaralanmadılar. Kendilerinin nısf-ı diğerleri olan erkeklerden muhalefette bulunanların irad eyledikleri itirazat ile kalplerinde manevi yaralar açıldı. Artık tehhüle râğbet etmeyen nisvan çoğalmaya başladı." (Fatma Aliye Hanım, 1909, s. 2)

Gerek ılımlı gerekse de radikal feministlerden haberdar olan Fatma Aliye Hanım çağının farklı feminist çıkışlarının farkındadır, radikal bir çıkışla hak iddia eden feministlerin taleplerinin kadını mutlu edemeyeceğini dile getirerek ılımlı bir yol izlemekten yana olduğunu sinyallerini verir bu yazısında.

Kurtuluş mücadeleleri esnasında çıkan bir başka dergi *İnci /Yeni inci* (1919) Mehmet Fuat, Ömer Seyfettin, Yusuf Ziya, Yakup Kadri, Faruk Nafiz ve Yahya Kemal gibi yazarların elinde edebiyat ağırlıklı olsa da resimli kadın mecmuası olarak ilmi ve edebi konulara da yer verir. 1 Nisan 1921 yılında Atatürk'ün fotoğrafı da ilk kez bir kadın dergisi *İnci*'de yayımlanmış olur. Böylece dergide Türk kadınının milliyetçi yanı da yanıılmış olur. Türk kadını Türk milliyetçisi olarak Cumhuriyet'in yanında yer alan, yapılan yenilikleri tereddütsüz kabul eden, varlığını topluma, ülkesine adayan, daima erkeğinin yanında olan 'Türk anası' kurtuluş savaşında gösterdiği büyük fedakârlıklar ve yararlılıklarla yüce bir varlık olarak anılmış, ancak ana olmanın yanında insan olarak, kendi kadınsı kimliği ikinci plana atılmıştır. Oysa Atatürk devrimleri kadına kamusal yaşamda yer alması için teşvikte bulunmuştur. Fakat Türk kadını bu şansı pek de değerlendirememiştir. Hatta Göle'nin ifade ettiği gibi "Kemalist feminizm "kadının insan olduğu" prensibiyle kadın kimliğini açıklamış, kadınların çalışarak kamu alanına katılmalarını desteklemiştir." (Göle, 1997, s. 79).

Öte yandan Cumhuriyet ile birlikte kadınlara bir takım hak ve özgürlüklerin verilmeye başlanmasıyla dergilerde modern kadın imgesi çizilmeye başlanır. İdeal cumhuriyet kadını, erkeklerle eşit hak ve özgürlükleri hedefleyen kadın imgeleri dergilerde ele alınmaya başlanır. *Süs* (1923) *Ev Hocası*, *Çalikuşu* (1923), *Yıldız*, *Firuze* (1924), *Resimli Ay Mecmuası* (1924), *Asar-ı Nisvan*

TİDSAD

(1925-Kadın Yolu, 4. Sayıdan sonra *Türk Kadın Yolu* olarak neşredilmiştir), *Yeni Kitap* (1928) ve *Hanımlar Âlemi* (1929) gibi Cumhuriyet dönemimin ilk kadın dergileri güzellik ve moda konularına ağırlık verirler.

1930'lardan sonra ağırlıklı olarak kadın okurlara yönelik olan dergiler ortaya çıkar: *Elişi* (1930), *El Emekleri*, *Aile Dostu* (1931), *Salon*, *Cumhuriyet Kadını* (1934), *Moda Albümü* (1936), *Model* (1937), *Ev-İş* (1937), *Okul Kızı* (1937), *Ana* (1938), *Sesimiz* (1940), *Kadın Dünyası* (1940), *Kadınlar Âlemi* (1940), *Ev-Kadını* (1943), *Asrın Kadını* (1944), *Ev Kadını* (1945), *Aile* (1947), *Kadın Gazetesi* (1947), *Hanımeli* (1947), *Yeni Moda* (1948), *Seksoloji* (1949), *Yeni Holivud Magazin* (1948), *Büyük Moda Mecmuası* (1949), *Famulya* (1949), *Dişi Kuş* (1949), *Hemşirelik Dergisi* (1950), *Yelpaze* (1952), *Resimli Hayat* (1952), *Yelpaze* (1953), *Türk Kadını* (1966) ve *Hafta Sonu* (1967).

1970'lere değin zamanla siyasi değişimlerle birlikte kadın dergileri, kadın merkezli olmaktan ziyade; aile merkezli kültürel dergiciliğe dönüşse de, magazin, yemek, moda, güzellik, elişi gibi konular dergilerin ağırlıklı odak noktası olur. Gerek ev kadınları gerekse çalışan kadınlara yönelik çıkan dergiler bir tür magazinciliğe dönüşür, ancak 1970 sonrası ikinci dalga feminizm ile birlikte dünyadaki gelişmelere paralel olarak feminist mücadelelerle beraber Türk kadın kimliği, erkeğin dünyasında kadının yeri sorgulanmaya ve kadınlık meseleleri tartışılmaya başlanır. Moda, güzellik, çocuk bakımı, sağlık gibi meselelerin yanında öğrenci ayaklanmaları, siyasi çatışmalar, çalışan kadın hakları, erkeklerle eşit ücret meseleleri, cinsel istismar, şiddet ve doğum kontrolü *Kadınların Sesi* (1974), *Elele* (1976), *Kadınca* (1978) gibi dergilerde ele alınır.

12 Eylül 1980 askeri darbesi feministlerin gözüyle bakıldığında, kadınların örgütlenmesi, seslerini duyurması ve feminist söylemlerin alevlenmesinde bir bakıma çıkış noktasıdır. 80'li yıllarda kadına yönelik şiddete hayır kampanyaları ile her türlü şiddet protesto edilir. Ankara'da ve İstanbul'da "Bedenimiz Bizimdir" "Cinsel Tacize Hayır" kampanyaları "mor iğne" ile ses getiren bir güce dönüşür." (Altınay & Arat, 2007, s. 18) Böylece tüm ülke genelinde "Adana, Antalya, Mersin, Gaziantep, Diyarbakır, Samsun, Eskişehir ve daha birçok kentte kadın hareketinin sözü ve savunduğu feminist fikirler yayılmaya başladı." (Kardam & Ecevit, 2007, s. 90)

İlk olarak *Yazko*'nun haftalık dergisi *Somut* (1983)'ta feminist kadın sayfalarını görmeye başlarız, onu İstanbul'da *Kadın Çevresi* (1984), *Kadın ve Aile* (1985), *Mektup* (1985) gibi kadın dergileri takip eder. 1987'de Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği kurulur ve 1987'de Ankara'da Perşembe grubu adından söz ettirir ve akabinde üç yıl süreyle çıkan *Feminist Dergisi* (1987) ve iki yıl devam eden sosyalist feminist dergisi *Kaktüs* (1988) ve ömrü bir yıl sürse de *Kadın Bülteni* (1990) 90'lı yılların dergileri olurlar. Bunları takiben *Emekçi Kadınlar Birliği* (1992), *Cımbız* (1994), *Martı* (1994), *Pazartesi* (1995); *Gacı* (1996), *Roza* (1996), *Kazete* (1997), *Türk Kadınlar Birliği* (1997), *Uçan Haber* (1998) gibi her ne kadar bazılarının ömürleri çok uzun olmasa da; feminist düşüncüyü destekleyen, kadınların meselelerini gündemlerine alan, gerek bağımsız gerekse kurulan dernekler ve cemiyetlerin bünyesinde çıkan bu dergiler, seslerini daha geniş çevrelere duyurma şansını elde ederler. İçlerinde en uzun soluklu olanları ise 2010 yılına kadar 15 yıl devam eden *Pazartesi* ve 1997 yılından beri çıkan *Kazete Özgür Kadının Sesi* ve *Türk Kadınlar Birliği* dergileri olur.

Feminist mücadeleler dergi sayfalarından evlere ve ardından da sokaklara taşınınca 4 Mart 1997'de kurulan Kemalistlerin de desteğini alan Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği (KA-DER) seslerini duyurma yolunda kadınlar için başka bir güç olmaya başlar. Zamanla kurulan dernekler çıkardıkları dergiler ve broşürlerle ezilen kadının sesi olmaya çalışırlar. 1990lardan itibaren kadınlar, ağırlıklı olarak moda, magazin, güzellik gibi konularla cinsel objeye dönüştürülüp, kadın bedeni dergilere konu olur. Böylece magazinleşmiş bir dergicilik anlayışı yoğun bir şekilde kendini hissettirir. Öte yandan 1990'lar uluslararası boyutta feminist çalışmalara sahne olur. Meşrutiyet döneminin liberal yaklaşımı, Cumhuriyet döneminin Kemalist yaklaşımı ve 1990ların radikal başkaldırısı 2000'li yıllara girildiğinde feminizmi daha kuramsal ve daha anlaşılır kılar. "1990lı yıllarla birlikte kurumsallaşma ve proje feminizmi dönemi ortaya çıkmıştır. Kurumsallaşma 1980lerde ortaya çıkan feminist bilincin bir yandan kendi kurumlarını yaratması, diğer yandan kamu politikalarının içine sızmaya başlamasıdır." (Eşkinat, Eylül 2006, s. 69)

Kadınların haklarını elde etmeleri için çabalayan dergiler 1980'lerden sonra zamanla yerini; erkek tekelinde ya da erkek bakış açısıyla çıkan kadın dergilerine bırakır ve "kadın bedeni" cinsel bir objeye dönüşür. Çıplak kadın resimleri ve kapak kızları ile satış rekoru kıran aktüel dergiler ayrı bir cinsiyet pazarı oluşturur. Gerek yerli gerekse yabancı dergiler, kadınlar üzerinde satış yaparak yayın politikalarına kadınları alet ederler. Bunun yanında iş kadınlarına yönelik idealist dergiler de basın dünyasında yerlerini alırlar. Schroeder'in de dediği gibi "Amica, Options, Cosmopolitan, Votre Beauté, Prima Donna gibi bu yeni dergiler, öncekilerden daha sofistike, şık, renkli ve cazip görünüyordu." (Schroeder, 2007, s. 140) durum böyle olunca, kadın deneyimlerinden ziyade, kadınların gerek yazılı gerekse görsel medyada cinsel obje olarak pazara çıkarılışı günümüzde dahi kabul edilir bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

1990'larda kadın meseleleri bilimsel boyutlara kadar taşınır. Üniversitelerde kadın araştırma merkezleri açılır. 1989'da ilki İstanbul Üniversitesi'nde kurulan Kadın Araştırmaları ve Uygulama Merkezi'dir. Günümüzde otuzu aşkın üniversite bünyesinde kadın araştırma merkezleri bulunmaktadır. Çoğu merkezin de kadın araştırmaları ile ilgili bir yayın organı bulunmaktadır. Örneğin İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Merkezi'nin *Kadın Araştırmaları Dergisi* (1993), Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin *Fe* (2009) dergisi, Akdeniz Üniversitesi Kadın Araştırmaları Merkezi'nin *Kadın/Woman 2000 Kadın Araştırmaları Dergisi* (2000) gibi yayınlar akademik bağlamda kadın deneyimleri, kadın araştırmaları, kadın sorunları konusunda bilimsel çalışmalara yer vermektedirler.

2000'li yıllara gelindiğinde ise *Aile, Ailem ve Ben, Alem, Anne ve Bebek, Bazaar, Bebeğim ve Biz, Burda, Cosmogirl, Cosmopolitan, Elele, Elle, Estetica, Female, Haftasonu, Hello, Heygirl, Instyle, Lezzet, Marie Claire, Modamag, Semerkand, Seninle, Sofra, Şebnem, Şamdan, Vogue* gibi yerli ve yabancı aktüel piyasa dergilerinin boy boy kadın resimlerine, moda, sanat, güzellik, astroloji, yemek, sağlık, cinsel ilişki, cinsellik, doyum, iktidarsızlık gibi konulara ağırlık vererek kadınların hak ve özgürlüklerinden ziyade cinsel meselelere odaklandıkları görülür. Örneğin 1886 yılında Amerika'da yayın hayatına başlayan, 60'ın üzerinde ülkede yayınlanan ve Türkiye'de ilk sayısı 1992 yılında çıkan yerli *Cosmopolitan*, cinsellik, orgazm, seks gibi tabu olan konuları gündeme getirip popüler bir dergi olarak yayın hayatını sürdürür.

Marksist, liberal, sosyalist ve radikal feminist yaklaşımlarla erkeğin dünyasındaki kadınların sesi 2000'li yıllarda *Turuncu* (2002), *Petrol İş Kadın* (2003), *Female* (2004), *Amargi* (2006), *Eğitimsen Kadın* (2007), *Feminist Politika* (2009) gibi dergilerde yankılanırken; *Elle* (1999), *B - Wo* (2010), *Seninle* (2010) gibi dergiler de aktüel habercilik, kadın ve moda ağırlıklı konularda yayınlarını sürdürürler.

Günümüze baktığımızda, yukarıda sözünü ettiğimiz bilimsel amaçlı olarak üniversitelere bağlı Kadın Araştırmaları Merkezlerince çıkarılan dergiler ile özel kuruluşlarca yayınlanan *Kadın Çalışmaları Dergisi*, *Kadın Araştırmaları Dergisi: Kadın/Women 2000*, *Fe Dergisi*, *Petrol-İş Kadın* gibi kadın dergileri bilimsel, toplumsal ve siyasi boyutta önemini korurken; gerek gazete ekleri olarak gerekse bağımsız olarak çıkan kadın, cinsellik, güzellik, sağlık ve moda içerikli *Heygirl*, *CosmoGirl*, *Cosmopolitan*, *Elele*, *Elle*, *Vizon*, *Seninle* gibi dergiler çok daha fazla sayıda olup, popüler bir çizgide yayınlarını sürdürmektedirler. Bu bağlamda günümüz dergilerinin çoğunun, ilk çıkan kadın dergileri gibi moda, magazin ve cinsel yaşam ağırlıklı bir dergicilik anlayışı ile donatıldığını ve finansal bir kazanç amacıyla daha büyük kitlelere ulaşmak için tirajlarını artırma derdinde olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Zira yansıtılan kadın imgesi, çoğunlukla cinsel bir objeden başka bir şey değildir. Geçmişte eve kapatılan, süs bebeği olarak görülen koket kadınlar sanki dergiler arasından yeniden fırlamış gibidirler. Bir bakıma gazeteci Charles Hanson Towne'nın "bütün kadın dergilerinde kurumsallaşmış bir yapı var, kaya gibiler, sürekli değişen bir şehirde, eski evler gibiler. Katlanmaya hakları oldukları için katlanıyorlar. Zaman zaman, insan onları şüpheyle okuyor. Ida Cleyde Clarke gibi kadınlar, editörlüklerini yapıyor, kadın organizasyonlarının düzenledikleri konferanslarda konuşmalar yapıyorlar, kıt akıllı tembel konferansçı adamlardan çok dahasını yapıyorlar, magazin dünyasında huzursuz çabaların bir çağı" (Towne, 1926, s. 190) olarak atıfta bulunduğu 1920'lerin kitle tirajlı kadın dergileri için söylediği bu betimlemelerden daha ileridedir günümüz dergileri. Bu sözler, zamanında olumlu karşılanmış, kadın dergileri sağlam temellerle ilerliyor olarak algılanmıştır. Ancak dünya genelindeki bu tür magazin dergilerinin içeriği ve işlevine baktığımızda, eski tarihi bir yapı gibi ayakta duran tirajlı kadın dergilerinin elbette ki çağlara, yıllara meydan okuyan, cezbedici posterlerle dolu magazin haberleriyle temelleri sağlam yapılmış eski evler misali ayakta durduğu açıktır. Hem de okur sayılarını arttırmak, binlerce baskıya ulaşmak için içeriğin biçime kurban edildiği, yani çağın dünya kadınının karşılaştığı problemler, genç kızların sorunları, hiçbir şekilde tam anlamıyla ortadan kaldırılamayan kadın erkek eşitlikleri, kadın cinsinin hak ve özgürlükleri gibi meseleler yerini büyük oranda ünlü sanatçıların posterlerine, röportajlarına, dizi ve film yıldızlarına, ya da "top ten" kadınlarına, hatta deyim yerindeyse paparazziciliğe bırakarak popüler magazin kurumuna dönüşmüşlerdir.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, 1770'lerin *Lady's Magazine* 'inden itibaren 1840'lı yıllara kadar çıkan ilk kadın dergilerine bakıldığında, magazin kültürü odaklı bir dergicilik anlayışının yaygın olduğu görülür. Feminist bir dergicilik anlayışının ise 19. Yüzyılın ortalarından sonra kadın hareketleri ve feminist mücadelelerle başladığı söylenebilir, Osmanlı kadınına yönelik çıkan dergiler işte tam da bu feminist mücadelelerin etkin olduğu bir dönemin ortasına düşse de batılı kadın dergilerinin düştüğü kısır döngüden Türk dergileri de kurtulamaz. Ya edebiyat dergisine ya aile/eğitim dergisine yahut da popüler magazin dergilerine dönüşürler. Popüler kültürün etkisiyle bu durum günümüzde daha da vahimdir, akademik kadın dergileri ve kadın kuruluşlarına bağlı kadın dergileri dışındaki dergilerin hemen hemen hepsi popüler dergi kategorisinde bir çizgi takip ederek "playboys/playgirls" yayıncılığına dönüşmüştür.

Her ne kadar 1850'lerden itibaren Avrupa, Amerika ve akabinde de Osmanlıda feminist dergiler varlığını hissettirse de magazin dergicilik de aynı tempoyla devam etmiştir. 20. Yüzyılın başlarından yüzyılın ilk yarısına değin dünya genelinde kadınlar seçme ve seçilme haklarını siyasal boyutta büyük oranda elde etseler de, doğum kontrol hapı, kürtaj, ekonomik bağımsızlık, çalışma hakkı, eşit işe eşit ücret, cinsel taciz, tecavüz, kadın cinayetleri gibi konular hâlâ geçerliliğini sürdürse de bu konular kadın dernekleri ve kadın merkezlerince mercek altına alınmakta magazin dergilerinin gündemine çok fazla girmemektedir.

1970'lerin Amerika'sında periyodik olarak yayınlanan ve kar amacı gütmeyen *Ms* dergisi gibi feminist dergiler, özellikle de akademik kadın dergileri kadınların hak ve özgürlüklerine odaklı olarak ataerkil sistemle mücadeleye devam ederler. Bunun örnekleri her yerde vardır. Feminist düşünceler sadece sözde kalmayıp, kuramlaşmanın getirdiği ayrıcalıklarla yirminci yüzyılın süreli yayınlarında, özellikle kadın süreli yayınları ve kadın dergilerinde gözükür. "1970'ler feminist kuramın kadın dergilerinde tartışılmasına başlangıç teşkil etti. Feminist kuramın çoğu klasiği öncelikle Heidi Hartmann, Adrienne Rich, Catharine MacKinnon, Nancy Chodorow, Christine Delphy, Monique Wittig ve Michèle Barrett'in yazıları, "Signs" (Amerika- 1976), "Questions Féministes" (Fransa- 1977) "M/F" (İngiltere- 1978), "Feminist Review" (İngiltere- 1979) ve uluslar arası kadın çalışmaları dergisi "Women's Studies International Quarterly" (1978) gibi dergilerde gözükmeye başladı... Bu dergiler feminist düşüncenin gelişimine tam anlamıyla merkez oldular." (Jackson & Jones, 1998, s. 5). Aynı dönemlerde Türkiye'de de çalışan kadınların hakları, eşit işe eşit ücret, cinsel istismar, şiddet ve doğum kontrolü gibi meseleler *Kadınların Sesi*, *Elele*, *Kadınca* gibi dergilerde ele alınır. Ancak kız çocuk istismarının yoğun olarak yaşandığı çağımızda bile kadının sorunlarına eğilen kadın dergileri ne yazık ki azınlıktadır. O nedenle yukarıda bahsettiğimiz kendilerini kadın dergileri olarak gören popüler dergiler kadın dergisi olmaktan uzaktırlar, zira onlar magazin kültürünün birer organıdır.

Oysa 1970'lere kadar kadınların cinselliği konusunda çok şey söylenmezken; cinsellik denince erkekler akla gelirken; 70'lerden sonra "bedenimiz bizim" kampanyalarıyla bekâret yasasına açılan tartışmalarla, kadın dernekleri ve kadın platformlarının aktiviteleriyle ve üniversite kürsülerinde düzenlenen sempozyumlarla, yürüyüş ve eylemlerle kadının cinselliğe bakışı sokaklarda, gazetelerde, dergilerde, radyo ve televizyonlarda ve de yazın dünyasında gün ışığına çıkmaya baslar." (Şahin, 2009, s. 291) Görsel ve yazılı yayın organlarının yanı sıra sempozyum ve konfe-

TİDSAD

ranslarla bu tür etkinlikler dile getirilse de büyük büyük annelerden gelen "gönüllü kurbanlık" mantığı ne yazık ki tüm toplumlarda az çok varlığını hissettirmekte, erkek cinsi özne, kadın cinsi ise nesne olarak görülmektedir. Kadın kabullenmiştir bu durumu sorgusuz sualsiz öyle olduğunu sanmıştır. Gilbert Trodjman'ın da dediği gibi "kadın, son yıllara gelinceye kadar, gü-lünç olmaktan ya da kadınlığını yitirme korkusuyla, özü erkek olan bir toplumun kendisine ya-kıştırmış olduğu o basmakalıp kadın tipinin içine büzülmek yazgısına boyun eğmiştir. Ne bir bakanlığa göz koyabilmiş, ne de Fransız Akademisinde bir koltuk boşalınca o koltuğa oturmayı aklından geçirebilmiştir. Fakat, 'günahtan korkmaz' feministlerin ne yenir ne yutulur acı sözleri altında, -önyargılar erimeğe, görüşler -ağır ağır da olsa -değişmeğe başladı. Ne var ki artık, ya-yından fırlamıştı ok. Bu gün aşağı yukarı herkes şu bilince varmıştır: Erkek tipi ve kadın tipi, biyolojik tablodan çok, sosyal -kültürel – ekonomik koşullara bağlıdır." (Trodjman, 1975 , s. 107)

Bu sadece Fransa'da değil; dünyanın her yanında böyle olmuştur, eski Türk geleneğimizdeki kadının durumu hariç. Hakan'ın, Kağan'ın yanında devlet yönetimine katılan, savaşlarda bulu-nan kadınlarımız İslamiyet sonrası giderek harem yaşamına kapatılmıştır. "Siyasi ve toplumsal mücadelelerde sesini duyurmaya başlaması da İkinci Meşrutiyet ile birlikte aydın Türk erkeği-nin de modernleşme çabaları içerisinde kadının yanında yer almasıyla fildişi kulesinden çıkma-ya baslar kadın. Ve Cumhuriyet'e gelindiğinde, hele de son yirmi yıl içinde kadın dernekleri, kadın dergileri ve yayınlarının destekleriyle kadın hareketleri ve feminist hareketler kadının önce insan sonra da kadın olarak tanınması ve kemikleşmesinde "varolusu"nda sayısız katkı sağlar. (Şahin, 2009, s. 181)

Yüzyıllar boyunca kadın baştan sona cinsel bir abide olarak yansıtıldığı için gelişimi de bir o kadar gecikmeli olur. Susturulup bastırılmış olan kendisine söz hakkı tanınmayan kadının bir-den kabuklarını kırması ve başkaldırması kolay olmaz. Kadının yüreği ve aklının nasıl zincirlere vurulduğu noktasında, Germaine Greer'in bir kadının yasayamadıklarını içinden geçercesine sunduğu şu dizeler oldukça anlamlıdır

"Belki hoş bir gülüşüm, güzel dişlerim, güzel göğüslerim, uzun bacaklarım, edepsiz kalçalarım, seksi bir sesim yok. Belki erkeklerin elini nasıl tutacağımı ve piyasa değerimi nasıl artıracacağımı, ki dişil olmam nedeniyle verilen kazançların bana tahakkuk edeceğini bilmiyorum. Üstelik belki maskara olmaktan bıktım. Ebedi gençlik iddiasından, zekâmı, irademi ve cinsiyetimi yok say-maktan bıktım. Dünyaya takma kirpikler arasından bakmaktan usandım, bu yüzden gördüğüm her şey satın alınan kılların gölgesiyle karıştı. Başımın üstünde bir demet ölü saç taşımaktan, boynumu rahatça oynatamamaktan, yağmur ve rüzgârdan kaçmaktan, terleyip spreylili buktele-rimi ıslatmamak için gönlümce dans edememekten bıktım. Tuvaletlerde makyaj tazelemekten bıktım. Aptal bir erkeğin kendini beğenmiş açıklamaları bölünmez dikkatimle ötüşüyormuş gibi davranmaktan bıktım. Sırf başkası istiyor diye filmlere ve oyunlara gitmekten ve hiçbiri hakkın-da fikrimi söyleyememekten usandım. Kadın kılığına girmiş biri gibi davranmayı artık reddedi-yorum. Rol yapmaktan usandım. Ben gerçek bir kadınıym, iğdiş edilmiş kadın değil." (Greer, 2012, s. 71)

Öyleyse bunları susmadan bir kadının dile getirmesinde en büyük pay, elbette ki geçmişte oldu-ğu gibi bugün de, günümüzde giderek çoğalan özellikle görsel basının da içinde yer aldığı kitle

TİDSAD

iletişim araçlarıdır. Modern çağın daha ötesinde postmodern hatta eko postmodern bir dönemi yaşadığımız bir çağda dünya kadın dergilerine baktığımızda Greer'in bu isyanını dile getiren kadın dergileri parmakla sayılacak kadar azdır.

Elbette daha önce de bahsettiğimiz gibi kadın araştırma merkezlerine, kadın örgütlerine, kadın derneklerine ya da üniversitelere ve özel kuruluşlara bağlı feminist kadın dergilerini çıkarırsak geride kalanların neredeyse tamamına yakını magazin içerikli dergiler olarak varlıklarını sürdürmektedirler. Bu da gösteriyor ki, günümüz kadın dergileri diye piyasada dolaşan popüler dergiler, kadınlık deneyimlerini yansıtmaktan yahut da kadınların sesi olmaktan oldukça uzaktırlar. Örneğin fallarla, karakter analizleriyle, film yıldızlarının, pop starların yaşamları, aşkları, güzellik, sağlık, moda, mutfak, beslenme spor gibi konular üzerine odaklı olan genç kızların dergisi olarak piyasaya çıkan *Heygirl*'ün dergicilik anlayışına baktığımızda, derginin geçtiğimiz Şubat sayısında genç kızlar için sürprizleri ilginçtir. "HEYGIRL DERGİSİ BAYİLERDE Yeni sayımızı gerçekten kaçırmak istemeyeceksin. Çünkü içerisinde tam 22 tane ünlü poster var! Ayrıca 50 Sticker da hediye! Bunun dışında Kpop'lu defter de senin olabilir."

KAYNAKLAR

- Aliye Cevat. (1913). Kızlar Hürdür ve Serbesttir. *Kadınlar Dünyası*, 82, s.2-3.
- Aliye Haşmet (1914). Feminizm Yahut Hukuk-ı Nisvan Meselesi. *Kadınlık*, 2, s.5-11.
- Altınay, A. G., & Arat, Y. (2007). *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet*. İstanbul: Punto Baskı Çözümleri.
- Avanzade Mehmet Süleyman.(1896). Kadın. Hanımlara Mahsus Gazete, 105, s.1
- Ayşe Nevin (1913). Şarkta Feminizm. *Kadınlar Dünyası*, 105, s.14-15.
- Braithwaite, B. (1995). *Women's Magazines: The First 300 Years*. London: P. Owen.
- Branson, S. (2001). *These Fiery Frenchified Dames: Women and Political Culture in Early Nationa*. Philadelphia, Pennsylvania: Pennsylvania Uni. Press.
- Çakır, S. (1996). *Osmanlı Kadın Hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları,.
- Davaz-Mardin, A. (1998). *Hanımlar Alimi'nden Roza'ya*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Durakbaşa, A. (2007). *Halide Edib: Türk Modernleşmesi ve Feminizm*. İstanbul: İletişim Yayınları,.
- Efzayiş Yusuf (1925). Feminizm ve Feminizm Sahasında Bazı Maruf Simalar. *Kadın Yolu*, 5, s.2-5.
- Eşkinat, R. (Eylül 2006). Toplumsal Değişme Sürecinde Kadın. G. Y. Oğuz içinde, *Toplumsal Yaşamda Kadın*. 1. Basım, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Friedan, B. (2001). *The Feminine Mystique*. New York: Norton & Company.
- Gökalp, Z. (2004). *Türkçülüğün Esasları*. Haz. Kemal Bek. İstanbul: Bordo Siyah.
- Göle, N. (1997). *The Forbidden Modern: Civilization and Veiling*. University of Michigan Press.

- Grand, S. (1894). The New Aspect of the Woman Question . *The North American Review, Jan 03, Issue 158*, 270-276.
- Greer, G. (2012). *The Female Eunuch*. Harper Collins Online E-books, <https://seminariolecturasfeministas.files.wordpress.com/2012/01/germaine-greer-the-female-eunuch.pdf>.
- Fatma Aliye Hanım. (1909). İlm ve Cehl. *İnkılâb*, 7, s. 1-2.
- Hicran Şevki (1924). Kadınlık Alemi: Bu Zevce Numunesi Feminizme Mukabil Maskülenizm Boksör Kadın-İzdivaçta Yaş Farkı. *Süs*, 33, s.11
- Jackson, S., & Jones, J. (1998). Introduction to Feminist Theorising. S. Jackson, & J. Jones içinde, *Contemporary Feminist Theories* (s. 1-12). Edinburgh University Press.
- Kardam, F., & Ecevit, Y. (2007). 1990'ların Sonunda Bir Kadın İletişim Kuruluşu: Uçan Süpürge. A. B.-A. Günal içinde, *90'larda Türkiye'de feminizm* (s. 87-109). 2. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kazım Nami (1918). İctimaiat: Kadın Hakları Ve Vazifelerine Dair. *Türk Kadını*, 2, s.18-19
- Kemalettin Şükrü (1926). Kadınlık Cereyanı Hangi Gayeyi Takip Etmelidir Ve Ben Feminizmi Nasıl Anlarım. *Kadın Yolu*, 18, s.3-7
- Mott, F. L. (1966). *A History of American Magazines: 1741-1850 (v. 1)*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Mükerrem Belkıs (1918). İnsaniyetin İkinci Kanadı: Feminizm-Sosyalizm. *Kadınlar Dünyası*, 169, s.-34.
- Necmettin Sadık (1918). Bizde Feminizm. *Türk Kadını*, 1, , s.2-4.
- Nimet Cemil (1921). Yine feminizm, Daima feminizm. *Kadınlar Dünyası*, 194, s.2.
- Odetta Feldmann (1914). Feministten Feministe Fark Var. *Kadınlar Dünyası*, 123, s.3-4.
- Olsen, K. (1994). *Chronology of Women's History* . USA: Greenwood Publishing Group .
- Pakize Sadri. (1913). Feminizm. *Kadınlar Dünyası*, 71, s.3-4.
- Schroeder, S. K. (2007). *Popüler Feminizm Türkiye'de ve Britanya'da Kadın Dergileri*. 1. Basım, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Selahattin Asım (1909). Kadınlık, Erkeklik. *Mahasın*, 8, s.672-76.
- _____ (1909). Kadının Mevki-i İctimaisi. *Mahasın*, 10, 794-98.
- Şahin, E. (2009). *Leyla Erbil'in eserlerine Feminist Bir Yaklaşım*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Doktora tezi.
- Şeyda, A. (2003). *Hanımlara Mahsus Gazete (101-200) Tahlilli Fihrist, İnceleme, Seçilmiş Metinler*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, YL. Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi,.
- Şükufe Nihal (1918). İctimaiyat: Bizde Kadın Telakkisi *Türk Kadını*, 11, s.162-163
- Towne, C. H. (1926). *Adventures in Editing*. New York: D. Appleton.